

Rugsėjo 15 d., 2015

JULIUS KANARSKAS: „MUZIEJUI NEBEUŽTENKA VIEN LAUKTI SAVO LANKYTOJŲ, JUOS REIKIA PASIKVIESTI“

0

Julius Kanarskas – žymiausias Kretingos krašto istorikas, jau daugiau nei du dešimtmečius besidarbuojantis Kretingos muziejuje. 2010-aisiais jis tituluotas metų muziejininku, tačiau šio mokslininko veikla neapsiriboja vien muziejininkyste. Kaip teigia pats J. Kanarskas, šiandien muziejininko iššūkis – būti ne tik mokslininku, bet ir švietėju, gebančiu patraukliai pasakoti savo krašto istoriją ir ją užkrėsti ne tik besidominčius, bet ir tuos, kuriems muziejus vis dar asocijuojasi su senų daiktų saugykla.

Esate istorikas, todėl norėčiau paklausti: kokios yra muziejininkystės ištakos Lietuvoje? Kada pradama domėtis praeitimi, rinkti senienas ir jas rodyti?

Lietuvoje muziejininkystė XIX a. visų pirma formavosi kaip senų daiktų kolekcionavimas. Tuo užsiėmė archeologai, istorikai, kunigai bei kiti tuometinės šviesuomenės atstovai. Muziejų pradžia galima laikyti kuntskameras, kuriose dvarininkai kaupė įvairius senus daiktus, tarp kurių daugiausia būdavo ginklų, pinigų bei archeologinių radinių.

Muziejų pradininkai Lietuvoje – dvarininkai, ir visų pirma – Tiškevičiai. 1846 metais Eustachijus Tiškevičius savo namuose, Vilniuje, atidaro senienų kabinetą, kurį apžiūrėti galėjo kiekvienas norintysis. Po 9 metų jo iniciatyva Vilniuje įkuriamas Senienų muziejus, kuriame, kaip sako ir jo pavadinimas, galima buvo pamatyti visokių senų daiktų.

Vėliau gyvenęs Vladislovas Tiškevičius šalia senienų didelį dėmesį skyrė Vakarų Europos tapybai – XVII–XVIII a. flamandų, italų kūriniams – ją kolekcionavo ir 1907 m. atidarė Vilniaus meno ir mokslo draugijos muziejų, kuris veikė dabartinėse Vrublevskio bibliotekos patalpose. Į šią veiklą Vladislovas įtraukia ir savo brolius, taip pat žymesnius Vilniaus šviesuomenės atstovus. Iš savo rinkinių muziejui jie dovanojo eksponatų, rūpinosi jų priežiūra, atnaujinimu bei finansavimu. Tai buvo pirmasis platesnio profilio, nei tik seni daiktai, muziejus Lietuvoje.

Tarpukario, nepriklausomybės laikotarpiu, šalia domėjimosi archeologija, pradedamas vertinti ir etnografinis palikimas. Kai 1935–1936 metais kūrėsi Kretingos muziejus, buvo rengiamos pirmosios ekspedicijos būtent etnografinėi medžiagai rinkti. Tad muziejininkystės samprata kito su laikmečiu ir naujaisiomis madomis.

Vadinasi, pradžioje tai buvo dvarininkų asmeninė iniciatyva. O kada atsirado muziejininko profesija?

Pirmieji muziejininkai, savaime suprantama, buvo patys dvarininkai, kurie ir sudarinėjo kolekcijas, rūpinosi jų priežiūra bei atnaujinimu. O muziejininko profesija Lietuvoje atsirado maždaug XX a. trečiajame dešimtmetyje, kai formavosi kraštotyros draugijos. Ypač aktyvi buvo Pelikso Bugailiško įkurta „Aušros“ kraštotyros draugija Šiauliuose. Tokios draugijos, veikusios beveik visoje Lietuvoje, neapsiriboja vien senienomis, tačiau domėjosi ir etnografija, ir dvarų eksponatais, pavyzdžiui, eksponuojamos gyvūnų iškamšos, seni baldai, paveikslai, senos knygos.

Sovietmečiu muziejininkystės samprata keitėsi, muziejininkai negalėjo rodyti vadinamosios „buržuazijos arba supuvusio kapitalizmo“, todėl nemažai iki karinių eksponatų buvo šalinama iš muziejų kolekcijų: pavyzdžiui, senos knygos ar dokumentai iš mūsų muziejaus buvo išvežti į ypatingas saugyklas Knygų rūmuose, kad būtų kuo toliau nuo akių.

Sovietmečio pradžioje muziejuose dirbo mažai ką apie muziejus nutuokiantys žmonės, neretai jie būdavo baigę tik vidurinę mokyklą arba su muziejaus veikla nieko bendra neturinčių kitą specialybę. Neretai buvo įsivaizduojama, kad muziejus – labai gera darbo vieta, kur nereikia dirbti, užtenka atsėdėti aštuonias valandas, todėl čia eidavo žmonės, ieškantys lengvo darbo. Tai buvo ne tiek darbo, kiek reprezentacijos vieta (juokiasi).

Aštuntajame–devintajame praėjusio amžiaus dešimtmečiuose Vilniaus universitete pradėti rengti muziejininkai specialistai. Pradžioje tai vadinta muziejininkystės specializacija, bet vėliau pervadinta į muziejininkystės-archeologijos. Tuo metu dirbant žemę, gausiai eksploatuojant karjerus buvo randama įvairių senienų, todėl sukaupta nemažai archeologinių radinių, tačiau nebuvo specialistų, kurie galėtų juos deramai prižiūrėti. Tad muziejininko specializacija buvo glaudžiai susijusi su archeologija. Taip pamažu muziejuose pradėjo dirbti muziejininkystę ar su ja labai susijusius mokslus pabaigę specialistai.

Muziejininkystės kūrimosi pradžioje muziejininko darbas buvo rinkti senienas, o dvidešimtojo amžiaus aštuntajame dešimtmetyje pradėtas dirbti ir tiriamasis darbas, muziejai prilyginti mokslo įstaigoms, o muziejininkai – mokslo darbuotojams. Orientuotasi į to krašto regioninius tyrimus: istorinius, archeologinius, etnografinius, geografinius ar net gamtinius tyrimus. Juk iki tol, kol regionuose nebuvo archeologijos specialistų, visi radiniai iškeliaudavo į sostinėje įsikūrusi Istorijos institutą bei Nacionalinį muziejų, kur ir buvo vykdomi svarbiausi tyrimai. Tuo tarpu provincijos miestelyje atsiradus specialistui, lokaliniai tyrimai galėjo būti įgyvendinami vietoje, ir tai stipriai veikė vietinės istorijos pažinimą iš arti. Anksčiau radiniai daugiausia būdavo atsitiktiniai – tai iš vieno, tai iš kito dirbamo lauko, provincijos miestelyje atsiradus archeologui, imtos sudarinėti tikslinės kolekcijos: pradėtos rengti kompleksinės ekspedicijos bei tyrimai.

Na, o šiandien su kokiais iššūkiais susiduria muziejai ir kaip juos sprendžia?

Šiandien muziejininkystėje atsirado ypač svarbi sritis – edukacija. Muziejui nebeužtenka laukti savo lankytojų, juos turi pasikviesti. Pavyzdžiui, prie mūsų muziejaus veikia „Žemaitoko-muziejėnoko“ programėlė, kur rengiamos kai kurios pamokos mokiniams, taip pat yra įkurtas amatų centras, kuriame kepama duona bei gaminami saldainiai. Tokias pamokėles mėgsta ne tik Kretingos vaikai, bet jas mielai renkami ir mokiniai iš Klaipėdos, Telšių bei kitų rajonų. Tad jei anksčiau muziejininkas buvo labiau užsidaręs, o tai ir lėmė žmonių mintis, kad muziejininkai nieko nedirba, tai dabar einama pas žmones,

kad jie matytų mūsų darbus ir sužinotų bei patirtų kai ką nauja.

Šiais laikais muziejininkystėje atsiranda dar vienas svarbus momentas – informacinė sklaida. Muziejininkai leidžia nemažai leidinių, kuriuose populiarina ne tik muziejų fonduose saugomas kolekcijas, tačiau ir savo tyrimus apie krašto istoriją bei kultūrą, o tai stipriai prisideda prie krašto žmonių savimonės stiprinimo.

Tačiau ekspozicijos taip pat niekur nedingo. Muziejininkai ir šiandien stengiasi visuomenei atverti savo archyvus, nes paprastai ekspozicijose yra parodoma maždaug 5–10 proc. muziejaus saugyklose saugomų eksponatų. Pavyzdžiui, mūsų muziejuje stengiamasi atverti naujas, iki šiol neprieinamas erdves ir jas pritaikyti lankytojams. Neseniai baigtas restauruoti malūno, pirmosios elektrinės pastatas, kuriame įkurta etnografinė ekspozicija „Saulės ratu“. Šiuo metu baigiamas restauruoti vadinamasis Ūkvedžio namas, kuriame netrukus bus atidaryta Kretingos krašto istorijos ekspozicija. Joje bus pasakojama apie dvaro tarnautojų gyvenimą, jų šeimas, taip pat medžiaga apie Kretingos krašto fotografus, prieškarinio pramonę bei gyvenimą. Atskiros patalpėlės bus skirtos Kretingos bažnyčios bei vienuolyno istorijai, taip pat pokario rezistencijai ir tremčiai.

Šiandien muziejai stipriai keičia savo veidą. Jūs jau minėjote edukacines programas, kurios laiką muziejuje kviečia leisti aktyviai, o ne tik apžiūrint eksponatus, o pastaruoju metu madingi tampa interaktyvūs žaidimai bei įvairios programos.

Išties muziejuose tampa madingi terminalai bei interaktyvūs žaidimai. Naujos ekspozicijos praktiškai neapsieina be tokių pažintinių programų. Šiuolaikiniam žmogui, ypač jaunimui, vizualus pasakojimas pasako žymiai daugiau, nei paskaita ar gyvas kalbėjimas, todėl žaisdami jie daug geriau įsimena ir daugiau sužino.

Kita vertus, ir tos edukacinės programos, kuriose vaikai turi galimybę pačiuoti kai kuriuos istorinius daiktus, jiems padaro neišdildomą įspūdį. Tad, mano galva, toks ir turėtų būti muziejų kelias – leisti žmogui prisiliesti prie istorijos net ir tikrąja to žodžio prasme. Be jokios abejonės, ne visus eksponatus galima liesti, tačiau šiandien muziejininkų požiūris nuo „eksponatai rankomis neliečiami“ pažengė toli į priekį. Mūsų muziejuje vaikai gali pavartyti kai kurias senas knygas, panešioti pranciškonų gimnazistų kepurėles ar pasėdėti prieškarinio mokyklos suolo. Tai žymiai iškalbingiau už kiekvieną pasakojimą ar rodyimą.

Be jokios abejonės, pagrindinis muziejininko uždavinys šiandien – kurti naujas programas, kurios skatintų žmonių užimtumą muziejuje. Viena pagrindinių šakų – amatų pažinimas, o tai domina ne tik jauną, bet ir pagyvenusį muziejaus lankytoją.

O kaipgi sekasi Jūsų muziejui rasti savo veidą, juk Kretingoje turite rimtų konkurentų – vienuolynas bei už keliolikos kilometrų esanti Palanga su savo kultūra?

Jūsų pastebėjimas labai tikslus: miestą garsina ne tik vienuolyno istorija bei ir šiandienė dvasia, o konkuruoti su paplūdimiais vasarą yra labai sunku. Pagrindinis mūsų koziris – Tiškevičiai, tačiau mes neturime tiek lėšų, kaip, tarkime, Lietuvos dailės muziejus, šiai vizijai išvystyti. Tačiau mūsų ekspozicijoje – daug originalių objektų, kurios nusikopijuoti mielai skoliname ir tam pačiam Dailės muziejui.

Didžiausias mūsų išskirtinumas – žiemos sodas, kurį kadaise įkūrė Juozapas Tiškevičius, ir jau XIX a. jis masino žmones iš Berlyno ar Peterburgo atvykti į Kretingą. Tad ir šiandien darome viską, kad šis sodas liktų ir toliau masintų žmones jame pasilankyti.

Dar vienas mūsų muziejaus išskirtinumas, tiesa, įdomus ne visiems, – tai didžiulė ir unikali kuršių kultūros archeologinių radinių kolekcija. Dalis šio rinkinio yra nuolatos eksponuojama, tačiau didžioji dalis, kaip minėjau, yra mūsų muziejaus saugyklose.

Mūsų muziejuje kas dvejus – trejus metus vyksta ir dvaro festivalis, kuris pritraukia vis daugiau lankytojų. Kadangi aplinkui nieko panašaus nėra, galima sakyti, kad tai taip pat tampa mūsų muziejaus veidu.

Ar galima sakyti, kad muziejus pamažu tampa savotišku kultūros centru, kuriame ne tik eksponuojamos parodos, bet vyksta ir kiti kultūriniai renginiai?

Iš esmės taip, tačiau muziejaus kultūrinė misija turėtų būti įgyvendinama renginius siejant su ekspozicijomis. Mano manymu, kiekvienas kultūrinis renginys, kuris vyksta muziejuje, turėtų būti susijęs su muziejaus archeologiniais, istoriniais, etnografiniais ar liaudies meno rinkiniais. Tik tokiu būdu plačiąją visuomenę galima nuosekliai supažindinti su muziejų turtais.

Ką Jums pačiam reiškia darbas muziejuje?

Tai mano gyvenimas. Žmonės turi darbą ir turi pomėgį, tuo tarpu man darbas ir pomėgis sutampa. Jei turiu įdomų darbą, svarbių klausimų, galiu dirbti ir savaitgaliais, nes man tai rūpi. Todėl darbo laikas man neegzistuoja. Esu darboholikas tikrąja to žodžio prasme. Be muziejaus negalėčiau gyventi. Tiesa, sykį pabandžiau, tačiau ištvėriau tik pusmetį ir grįžau atgal (juokiasi).

O kokia, Jūsų manymu, yra muziejų ateitis?

Dabar muziejai yra tapę kultūros įstaigomis, todėl tikiu, kad ir ateityje jie vystysis kaip edukaciniai kultūriniai centrai, kuriuose bus ne tik rengiamos ekspozicijos iš muziejaus fondų, tačiau ir dabar gyvenančių, kuriančių krašto menininkų darbų parodos.

Ateityje, mano manymu, muziejai turėtų perimti ir bibliotekų funkcijas, nes šiandien, kai pereinama prie skaitmeninio ir virtualaus gyvenimo, bibliotekų knygų fondai turėtų keisti savo formą. Kadangi muziejuose yra senų knygų fondai, čia puikiai galėtų derėti ir skaitmeninės bei popierinės įvairių laikotarpio knygos.

Na, o Lietuvoje, mano manymu, muziejų skaičius turės sumažėti. Juk dabar yra muziejų, įsikūrusių pakraščiuose, jie nėra lankomi, o savo fondus pradėję kurti prieš kelis dešimtmečius negali pasigirti ir išskirtiniais fondais, tad neturi ir ko parodyti lankytojams. Tokie muziejai ateities neturi, nebent jie sugalvotų išskirtinį kelią, kuriuo nuosekliai eitų ir

tokiu būdu taptų patrauklūs. Tad muziejai pamažu tampa ne tik vieta, kur yra daug senoviškų daiktų, o daugiafunkcinė kultūrinė švietėjiška įstaiga, kurioje galima turiningai, interaktyviai ir labai nenuobodžiai praleisti savo laiką ir daug ką sužinoti.

Kalbino Gediminas Kajėnas ir Andrius Navickas

Bernardinai.lt